

Időjárásra vonatkozó feljegyzések a Szentléleki Római Katolikus Egyházközség Domus Historiájában

A Domus Historia szerzője Lázár Albert plébános. Gróf Majláth Gusztáv Károly püspök 2871/1932. sz. ki nevezése alapján Lázár Albert 1932. december 28-án vette át a plébániát. Beköszöntője 1933. január 1-jén, az újévi szentmisén történt. A lelkipásztor – utólag a Domusban is (58–72. o.) részletesen kifejtett programja alapján – igazi apostoli küldetéstudattal kezdett hozzá nemes hivatásának megéltetéséhez. A Domus hasábjai, a *Hitélet*, az *Egyesületi élet* és az *Anyagi adminisztráció* című fejezetek rávilágítanak a fáradhatatlan lelkipásztor megvalósításaira, gondjaira, valamint azokra az akadályokra, amelyeket a trianoni diktátum és a második világháborút követő szovjet megszállás, a magyar- és keresztényellenes román kommunista uralom gördített az erdélyi magyarság boldogulása elé. Hősi küzdelmet folytatott a magyar katolikus hitélet, a keresztény vallásérkölcsi felfogás és életvitel továbbvitelért, az egyházat fenntartó anyagi alapok megőrzéséért és fejlesztéséért, egy olyan korszakban, amikor a pusztító létfenntartás is emberfeletti energiát igényelt. Több mint fél évszázados lelkipásztori pályafutását azzal koronázta a krisztusi lelkületű plébános, hogy nyugdíjas éveire készítetett lakását az egyházközségnek adományozta, hogy a mindenkori szentléleki plébános a ház használatáért szentmiséket végezzen majd az elhunyt adományozók és azok szüleinek lelki üdvéért. Előrehaladott korára és rozszant egészségére való tekintettel 1983. június 28-án a terhes szolgálat alóli felmentését kérte az agg plébános, de dr. Jakab Antal püspök válaszeiratában, amely ugyan a legnagyobb elismeréssel illette a fél évszázadosnál hosszabb lelkészi helyzetét, arra kérte még a lelkipásztort, hogy az utódlás megoldásáig, ami nem is volt olyan könnyű dolog akkor, lévén paphiány, próbáljon őrhelyén maradni. 1984. szept. 30-án megtörtént a hívek és a lelkipásztor meghatározó feledhetetlen búcsúvétele a templomi gyülekezet zokogása közben.

Lázár Albert esperes-plébános közel fél századig állott az egyházközség élén. Igazi lelkipásztor volt, nehéz időszakban. 1987. február 2-án adta vissza lelkét az Úrnak. Síremlékét a szentléleki templomkerítésben hálás tisztelettel gondozzák szeretett hívei.

Domus Historiae, amelyet Lázár Albert plébános írni kezdett 1953. február 23-án, és nyugalomba vonulásáig, 1984. szeptember 30-ig folyamatosan vezetett 1–168. oldalig. Benedek Sándor plébános elődjei: Veress Imre, Bálint László és Dr. Tankó Ferenc, valamint a saját működése idejének kiemelkedő eseményeinek bejegyzését folytatta a 168–186. oldalig.

Lázár Albert plébános nehéz feladat előtt állt, mert az egyházközség történetének forrásai, a plébánia levéltára a II. világháború végén közel teljesen megsemmisült, *anyakönyvei* a gondos elrejtésnek köszönhetően megmenekültek ugyan a pusztulástól, de a kommunizmus kezdetén felsőbb állami utasításra az *anyakönyveket* (1719-cel kezdődő hét kötetét) elvitték. Ma a Román Országos Levéltár csíkszeredai Igazgatóságának a kezelésében vannak.

Saját jegyzeteire, kitűnő emlékezetére és lelkiismerete hangjára tá-

maszkodva igyekezett hű képet adni a plébánia hitéletéről, az egyesületek tevékenységéről és az anyagi ügyek adminisztrációjának vezetéséről. Időközönként, a híveit érintő társadalmi, gazdasági és politikai változások ecsetelése mellett a rendkívüli időjárási viszonyokat is lejegyezte. Ezeket közöljük az alábbiakban, kiegészítve saját észrevételeinkkel, alátámasztva a falu adatközlőinek tapasztalataival.

Nyár eleji hóesés a XIII. században. A plébánia eredetét magyarázó legenda szerint a templom védőszentjéről, Szentlélekistenről nevezték el az egyházközséget, és a település innen kapta a nevét.

A csodás történetből megtudjuk: a több település közti vitát, hogy a közös templomot hová építsék fel, egy szokatlan időjárási esemény, egy nyár eleji hóesés döntötte el. Ti. a vitatkozó felek közül Farkaslaka és Malomfalva a topográfiailag központi helyen található Cseretetőn, a falujukhoz közelebb eső határban szerették volna felépíteni a közös templomot. A pünkösdi napjára virradó éjszaka a mostani templom helyére friss hó esett. Szentlélekisten eljövételének ünnepén a csodás jelt égi üzenetként értelmezték, amely aztán eldöntötte a templom helyének vitáját a másik két falu, Bogárfalva és a központi település, az új templom védőszentjéről elnevezett falu, Szentlélek javára.

„1893. június 7-én, délután óriási felhőszakadás következtében a Bogárfalvi patak annyira megáradott, hogy mindent, amit útjában talált, magával sodort. Tizenkilenc kisebb-nagyobb épületet pusztított el. Tizennégy család maradt hajléktalanul, s hét emberi élet is áldozatul esett. Bogárfalván az árvíz többek közt elsodorta a község házat, Gáspár Józsefné szül. Fancsali Veronika szüleinek házat, csűrét és a melléképületeket, Szentléleken Geréb Domokos házat, csűrét és a melléképületeket, Bíró András házat, Bíró Mihály házat, Bíró Mózes csűrét, Geréb István házat, csűrét és Czigány Sándorné házat. Amikor Bogárfalváról a megáradt patak hozta az épületeket, s Szentlélekre Geréb Domokosékhöz értek az

Lázár Albert plébános

épületek, ott, a patakpart menti fákból megakadva, úgy feldugták a vizet, hogy hamarosan keresztülöccsant a Geréb Domokos csűrének tetején. A hét vízbefült ember közül négynek a nevére emlékeznek a mostani öregek. Ezek a következők: 1. Geréb Domokosné szül. Geréb Etelka, 2. ennek 3 éves kislánya: Etelka, 3. Bíró Mihály édesanyja, 4. ez utóbbinak 3 éves kislánya, Veronika. A többi háromnak a nevét a mostani emberek nem tudják. Péterffy plébános a fenti szomorú dolgot jelentette a püspökségnek, s Ferenc püspök 50 forint segélyt küldött az árvízkárosultaknak.” (*Domus Historica*, 43-44. o.)

„A Nyikó szomszédos mellékvize a bogárfalvi patak. Északkeleti irányból szalad le Bogárfalván keresztül. A malomnál szalad a Nyikóba. Csekélyke vize van ennek is, de nyáron teljesen kiszárad. Inkább esős időben vízgyűjtő és levezető. Esős időben, váratlan felhős szakadás esetén mindkét víz veszedelmessé válhatik. Nagy területű hegyoldalról dobja be a vizet, mely ilyenkor tör-zúz. Sírfeliratok hirdetik veszedelmes voltukat:

Bíró Véri hamvát fedi
E gyászos sír kebele,
Kit a vízár gonosz keze
Korán sírba temete.
(1893. június 7-én, 4 éves korában)

Bíró Pálné, Imre Erzsé,
Ő is itten nyugszik.
A véletlen halál által
Ő is elsodortaték.
(1893. június 7-én, 66 éves korában)

Szintén felírással jelzi Geréb Etel, Geréb Domokosné halálát, de a kő kopottsága miatt a további szöveg nem olvasható.

Az 1913. évi nagy árvíz elvitte Felszeg fedeles nagy hidját. De úgy meg volt csinálva, hogy nem tudta szét szedni, megmaradt egy darabban. Elvitte Alszeg országútjának hidját. Ezt is egy darabban emelte ki helyéből.”¹

„Az 1893-as árvízről mesélték,² hogy 9 embert vitt el az árvíz Bogárfalváról és Szentlélekről. Az akkori pap, Péterffy méltóságos úr bément a harangozóval a csűrkertbe, hogy ta-

karjanak fel egy boglya szénát a Nyikó martján. De olyan sebesen jött az ár, körülvette őket. Fel kellett menniök egy kőrifára, egymást felhúzták, egymásnak meggyóntak félelmükben, mert nem reméltek szabadulást.”

„1913-ban akkora volt a Nyikó, hogy a felszegi fedeles hidat lehozta a Simó-rébe, a bogárfalvi hidat elvitte, s a temetőnél a nagy hidat is, pedig az új volt. A paplakot építette Bándi, s én is ott dolgoztam. Lementem a temetőhöz, hogy az árvíz meg nézzük. Hajdó Mátyás 30 kalangya búzáját hozta a víz. Jött két koszorúfa, keresztbe fordult a hídnál, nekinyomta a sok vizes búzát a gerendáknak, nagyot reccsentek, szerencsére az ár tovább sodorta a törött gerendákat, s a búzát. Így nem vitte el Simó Áron házát. A víz feljött egészen hezzánk, a Szent utcába. Velünk szemben a Csáki utcán vitte a malacot felfelé az ár.”³

„Megemlékezem még az 1946. évi természeti katasztrófáról, a nagy szárazságról is. Május, június, július hónapokban és augusztus első felében semmi eső nem lett. A Nyikó-patak medre három hónapon keresztül teljesen száraz lett. Sehol egy kis vizet, nedvességet nem lehetett benne találni.

Az előző évi búzavetés a téli és kora tavaszi nedvességtől 25–30 cm-re még meg tudott nőni, de csak egyharmad-negyed termést hozott, ellenben a tavasziak: kukorica, árpa, zab, krumpli stb. teljesen tönkrementek. Alig hozott 10–15%-os termést. Ez a nagy szárazság általában csak a Székelyföldet sújtotta. A föld annyira meghasadozott, hogy sötétben veszélyes volt járni.

Akinek az előző évekből nem volt tartaléka, sok ínséget látott. Egy véka gabonáért, sőt egy kenyérrel is jó darab birtokot lehetett vásárolni. Majdnem minden faluban emberi élet is esett áldozatul. Egyházközségünkben is volt egy szomorú eset: nyolcgyermekes családapa, látva családja ínségét, megzavarodott és felakasztotta magát (Hajdó Lajos).

Majdnem minden családnál az élelmiszerhiányon kívül még az állatállomány takarmányozása is igen nagy gondot okozott, mert a fűtermést, ami tavasszal indult volt, a perzselő nap teljesen elszáritotta. Hogy

Lázár Albert síremléke
Fotó: Mihály János

mily kevés takarmány lett, mutatja az én esetem: 100 q helyett a birtokokról alig kaptam 5-6 q-t. A falvakban még voltak szalmafedeles csűrök. A csűrökről a zsúpot drága pénzen vásárolták meg takarmánynak. Sok állat pusztult el éhségben. Nemcsak éhségben, hanem szomjúságban is. Nagy probléma volt az élelem, de még talán nagyobb volt a vízhiány. A faluban a kutakból mind kifogyott a víz, csak egynéhányban volt valamennyi. Ezekből is csak – nagy sort állva – lehetett kapni, inni és főzni. Farkaslaktól Malomfalváig a Nyikó fenekén sok helyen megpróbáltak kutakat ásni. Talán két-három helyen sikerült kevés vízhez jutni. Az egész Valpad tájéka az utépítéskor alá volt kanalizálva. Ahol a szivárgóból víz jött ki, éjjelenként csoportosan várták az emberek kádakkal, hordókkal, hogy vízhez jussanak. Udvarhelyre mentek a Küküllőre vízért. Különösen a szarvasmarha állomány vízellátása okozott igen nagy gondot.

A fenti súlyos körülmények miatt a sokgyermekes családok télre a következő év aratásáig a nyugati vármelegiek szörvány magyarságához adták gyermekeiket eltartásra. A diaszpórában lévő családok szép tanújelét adták együttérzésüknek és szeretetüknek.

1947-ben aztán megkönyörült az Úr Isten népünkön, s bőséges termést adott mindenből. Amikor júliusban a

szántóföldek búzatáblái már érni kezdtek, sok család nem várta be a rendes aratási időt, hanem a búzatáblákban kiválogatták az érettebb kalászekat, s zsákba gyűjtve, kidörzsölték az áldott búzaszemeket. Az életadó búzából hamarosan illatos kenyér került a családok asztalára. Ilyenkor térden állva, hálás könnyhullatások közt csókolta meg a családanya az első karaj kenyeret. Ekkor tudták csak igazában megbecsülni: mi a mindennapi kenyér!” (*Domus História*, 96–98. o.)

„1960. június 16-án, délután 3 órakor a villám becsapott a toronyba és a templomhajójába.

Sükő felől jövő óriási fekete felhőből nagy villámlás és mennydörgés keletkezett, s a vihar elejében harangozás közben történt a villámcsapás. A vastag toronyfalat hat helyen ütötte át, s a templom hajójának stukkótúrájáról, (mivel drót volt benne), a vakolatot leverte, s egy padot is összetört egészen. Csak Isten különös csodája, hogy emberéletben nem esett kár, pedig a villámcsapás idején heten tartózkodtak az orgonatest megett és a toronyban a harangkötélnél: Tóth Pál harangozó a feleségével, s még öt apró gyermek, akik a hirtelen, váratlan vihar elől az utcáról menekültek a templomba. A harangozót és feleségét a légnyomás a torony falához vágta, de nem súlyosan. A nagy ijedségen kívül más komoly baj nem történt. Az óriási csattanásra az éppen nálam tartózkodó Molnár Lázár csíkszentsimoni paptestvéremmel együtt a papilak irodájából azonnal kimentünk a tornácra, hogy tájékozódjunk, lám mi történt. Éppen ekkor rohant be a templomból halálsápadtan az említett hét személy. Mindjárt észrevettük, hogy a torony mellett a templom fedélzete füstölni kezdett. A harangokat félrevertve, a helyi tűzoltóság azonnal itt termett, s a fedélszerkezetet megbontva, a stukkótúrában mindjárt megtalálták a tüzet, s tüstént eloltották. Míg ezek megtörténtek, a helyi községi tűzoltóság telefonon hívta az udvarhelyi tűzoltóságot, de mire azok megérkeztek, nem volt szükség rájuk. A rákövetkező napokban, a mennyezetről lehullott vakolatot eltakarítva, a helyi kőművesek kijavították a hibákat, s lemeszeltették a mennyezetet... A

villámhárítót 1961 januárjában szereltük a toronyra. Az állványozással együtt 4000 lejbe került.” (*Domus História*, 80–82. o.)

Az 1970. május 13-i árvíz. „Az 1970. év súlyos természeti katasztrófát hozott az egész országra, különösen Erdélyre. A májusi sok esőzések miatt két ízben voltak mindent elsöprő hatalmas árvizek. A két nagy folyó: a Duna és a Tisza hosszú időre kilépett a medréből, és a többi kisebb-nagyobb erdélyi mellékfolyó tízezreket, száz ezreket tettek hajléktalanokká, és több száz emberi élet is áldozatul esett. Amely agrár területek az ár övezetébe kerültek, azokon az évi mindenféle termény megsemmisült. Vasutak, országutak egy része hosszú időre vált járhatatlanná, különösen ott, ahonnan az árvíz a hidakat elsodorta. Sok helyen óriási földcsuszamlások is voltak. Így szülőfalumban is, Lövétén, ahol sok ház összeomlott, és sok családot a falu alsó felére kellett áttelepíteni.

Az árvizek megszűnése után az ország vezetősége felhívással fordult az egész művelt világ országaihoz, hogy adományaikkal segítsék az árvizektől sokat szenvedett lakosságot. Jött is mindenfelől a jólelkű emberek ajándéka: pénz, élelem, ruha stb. Még a messze fekvő Amerikából is rengeteg adomány érkezett. – Sajnos az adományok elosztásánál sok visszaélés történt.

Itt, helyben Szentléleken, is sok kárt okozott a Fehérnyikó kiáradása. A patak mentén fekvő kertek, földterületek terményei mind megsemmisültek. Az egész faluban a plébános csűrkertjében volt a legnagyobb kár. Be is kérték a hatóságok a károkról a kimutatást, de még a mai napig (1974. VIII.) sem adtak semmi kárpótlást. Nem is várunk! – 1893 óta, amiről már megemlékeztem, nem nőtt így meg a Nyikó-patak, mint most. A kert egy nagy tenger volt. A deszkakerítést, ahol találta, elsodorta. A kaszálóterületet és a szántóterületet egészen leiszapolta. 5000 lej kárt állapítottak meg a hatóságok. (Egy jó tehén ára!)” (*Domus História*, 117-118. o.)

Emlékszem, hogy 1970. május 13-án délután nevelőtanácsai ülést tartottunk a szentléleki általános iskolában.

Az összejövetellel szinte egyidőben eredt el a záporosó, ami elég gyakori volt akkoriban. Fél négy fele telefonáltak Malomfalváról, hogy a Pap tanítóházaspár siessen haza, mert a Nyikó kilépett a medréből, és a faluba mindjárt nem lehet bemenni, olyan rohamosan emelkedik az ár, hogy a Nyikó a hidat megkerülte már, és az úttesten gyorsan emelkedik a víz. A híd közelében lévő lakásuk is veszélyben van. (Csak a 2005-i nagy árvíz okozott komoly kárt a lakásukban.) Üzenet érkezett Bogárfalváról is, hogy a még az iskolában lévő bogárfalvi gyermekek ne próbálkozzanak Szentlélek között hazamenni, mert a művelődési otthonnál kilépett a Nyikó a medréből, már derékig ér a víz, s csak a műúton, a Baknya felé kerülve mehetnek majd haza, ha a zápor csendesedik. Szentlélek faluközpontját elárasztotta a víz. Se Bogárfalva felé, a Pakot utcába, se a Sente utcába nem lehetett felmenni. A Simó rétet és a Kicsi rétet is előntötte az ár. A Nyikóhoz közeli lakások pincéit és udvarait megtöltötte iszappal. Épületekben nagy kár nem esett, mezőgazdaságban jelentős kárt okozott az iszapot és más hordalékot visszahagyó árvíz. Emberáldozat nem volt.

Az 1970. június végi árvíz. „Ez még az 1970. évet is felülmultha. A Fehér-Nyikó, a két Küküllő, az Olt, a Maros, a Körösök stb. akkora pusztításokat okoztak, hogy emberemlékezet óta ekkora nem volt. Falvak és városrészek kerültek víz alá és pusztultak el. Több száz emberélet is áldozatul esett. A sok esőzés miatt a gabona-termés is nagyon gyenge volt. A zöldség és a konyhakerti veteményekben is nagy hiányok voltak. Az egész faluban most is a papi csűrkertben volt a legnagyobb a kár. A szántóföld minden termését és a sarjútermést is tönkretette. Az árvízkárokról a hatóságok most is bekérték a jelentést, de semmi kártérítést nem adtak...” (*Domus História*, 138. o.)

„Július 6-ra volt kitűzve Udvarhelyen a bérmálás, s Szentléleken 8-ra. Márton Áron püspök úr, dr. Jakab Antal segéd püspök úrral az árvíz okozta nehézségek miatt csak nagy áldozatok árán, s másfélnapi utazással, Nagyvárad és Kolozsvár felé kerülve jutott el

Székelyudvarhelyre. A hidakat, utakat tönkretette az árvíz. Az állami hatóságok közben betiltották a bérmautát az árvizek miatt... Mindezek után csak egy hónap múlva került sor a bérmaútra.” (*Domus História*, 142-143. o.)

„Az 1975-76. évi tél igen kemény és hosszú volt. 1975. november eleje óta változatlanul kitart a nagy tél. Annyi és olyan sok hó esett novemberben, decemberben és januárban, hogy a közutak sok helyen a nagy hófúvások miatt járhatatlanná váltak. A hatóságoknak óriási erőfeszítésébe került, míg az utakat járhatóvá tették. Hosszú heteken keresztül sok-sok havat kellett lapátolni, hogy a lakásokból ki lehessen menni, s az udvarokon mozogni lehessen. Itt, Szentléleken a papilak és udvara olyan fekvésű, hogy a nagy léghuzat miatt állandó hófúvásokkal kellett küzdeni. S a nagy hideg november eleje óta csak egy pár napra enyhült meg, s most is, febr. 11-én óriási a hideg. 1953 óta még ilyen kemény tél nem volt. Mivel a papi lakásban a szobák igen magasak, tűzifával alig lehet meggyőzni a fűtést három helységben. Ilyen körülmények között a tüzelőanyag kérdése nagyobb, mint a mindennapi kenyéré. A nagyon szigorú erdészeti törvények miatt alig lehet tűzifához jutni. A »zöld arany« csakugyan aranyat ér.” (*Domus História*, 147. o.)

„Az 1975-76. és 1976-77. évek telein sok kárt tettek a gyümölcsösben a nagy tél miatt az erdőről beszorult őzcsordák. Ha nappal elkergettük az őzeket, éjjel újra és újra visszajöttek, s folytatták a kártevést. E könyv 129. oldalán említett 40 db Jonatán fajalma oltványokat a nagy hófúvás annyira betakarta, hogy a szépen fejlődött fiatal fáknek csak a koronája látszott ki a nagy hóból, s ezeket az őzcsordák majdnem teljesen lerágták. A 40-ből csak egy néhány maradt meg. Az összeszerágcsált kis fák közül sok kiszáradt, s amelyek megélték nagy nehezen, félsezegek, egészségtelenek lettek.” (*Domus História*, 151. o.)

Földrengés. „1977. március 4-én este óriási katasztrófa sújtotta Romániát: emberemlékezet óta nem tapasztalt földrengés rázta meg az ország délkeleti részét, s Erdély délkeleti ré-

*Szentlélek katolikus temploma
Fotó: Mihály János*

szében is sok anyagi kárt okozott.

Az említett időben este irodai munkával foglalva ülök irodai székemben, s egyszer el kezd velem együtt himbálózni az asztal és a szék. Nézek hátra: ki mozgat székestől és asztalostól együtt? – Azonnal észrevettem, hogy földrengés van. Kialtlok a konyha felé Katica unokahúgomhoz, de már erre ő is rohan ki a konyhából az udvarra, s még mindig tart a földrengés. Az egész falu honlevő népe mind kiszalad az utcára, s elrémülve, csoportokba verődve szinte órákig nem mer visszamenni a házakba. Aztán alig várta mindenki az álmatlan töltött éjszaka után, hogy mit mond reggel a rádió híradása. Borzalom volt hallgatni a végtelen szomorú hírt: Bukarest és környéke romokban hever, ezrek és ezrek pusztultak el a romok alatt, tízezrek és tízezrek lettek szerencsétlenné, százezrek váltak hajléktalanná. Csak hetek és hónapok után lehetett megtudni, hogy hányan haltak meg és lettek szerencsétlenné. A hivatalos statisztika kétezer halott-ról és sok ezer sebesültről számolt be. Az ország minden falujában és városában azonnal gyűjtéseket rendeztek a hatóságok a súlyos károkat szenvedett lakosok megsegítésére. Külföld is megmozdult, s így sok segély érkezett az országba. A katonaság, diákság és más önkéntes jelentkezők százai és ezrei azonnal hozzáfogtak a romok eltakarításához és az újjáépítéshez. Különösen a Székelyföldről toboroztak

mesterembereket: kőműveseket, ácsokat, szerelőket a sürgős helyreállítási munkák elvégzéséhez. Innen is többen voltak bent a fővárosban.” (*Domus História*, 150. o.)

A tűzvészekre való visszaemlékezésekből kiemeljük a villámcsapás okozta eseteket⁴: az egyik a harmincas években az Ambrus Ferenc csűrének, a másik a Tamás Andor csűrének villám általi meggyulladására volt (1996. aug. 1-jén). Külön említést érdemel az 1960. június 16-án a tornyot és a templomot ért villám okozta tüzeset. Az évszázadok folyamán többször megismétlődhetett ez az esemény, mert a templomjavítások során többszöri tüzeset nyomát tárták fel. Az 1961 januárjában felszereltetett villámhárító, reméljük, véget vet a hasonló katasztrófáknak. (Lásd *Domus História*, 80-81. o.)

Balácsi Dénes

1. Dr. P. Benedek Fidél: *Szentlélek falu monográfiája*. In: Balácsi Dénes: *Székelyszentlélek 670 éve*. Székelyudvarhely, 2003. 17-18.

2. Id. Sente Dénes (1893–1980) közlése.

3. Id. Sente Dénes (1893–1980) közlése.

4. Balácsi Dénes: *Székelyszentlélek 670 éve*. Székelyudvarhely, 2003. 176-177.